

100 LAT PAŃSTWOWOŚCI LITWY

GŁÓWNE HISTORYCZNE
OBIEKTY W WILNIE

VILNIUS

Restored Lithuania

Akt Niepodległości Litwy z dnia 16 lutego 1918 roku stanowi fundament współczesnego państwa litewskiego ze stolicą w Wilnie. Jest to jedna z najważniejszych dat w historii narodu – utworzenie nowego państwa zarządzanego w sposób demokratyczny.

Akt pomógł utworzyć państwo oparte o zasady równości, wolności oraz dobrobytu, w którym pokojowo mogły współżyć różne narody i grupy społeczne. Sygnatariusze Aktu – to dwudziestu Litwinów wybranych do Litewskiej Rady Narodowej, którzy otrzymali zadanie odrodzenia państwowości Litwy.

Ich wykształcenie, pochodzenie oraz późniejsze losy były bardzo różne. Z okazji stulecia odrodzenia Państwa Litewskiego niniejsze wydanie prezentuje najważniejsze miejsca w Wilnie związane z podpisaniem Aktu Niepodległości Litwy oraz życiem kulturalnym miasta w XX wieku.

Muzeum

Dom modlitwy

Teatr

Tablica
pamiątkowa

1. WIELKI SEJM WILEŃSKI

Litewska Filharmonia Narodowa
Aušros Vartų g. 5, www.filharmonija.lt

+370 526 65233, +370 526 65216
Kasa: II-VI 10:00 - 13:30,
14:00 - 19:00, VII 10:00 - 12:00

Obecny budynek Filharmonii powstał na początku XX w., kiedy Duma Miejska razem z przez nią powołaną Komisją ds. Budowy Teatru postanowiła urządzić salę przeznaczoną na potrzeby teatru i koncertów w rekonstruowanym, znajdującym się w tym miejscu Domu Kupieckim.

Nowa sala stała się świadkiem wielu niezapomnianych wydarzeń. Korzystali z niej także przedstawiciele rozszerzającego się litewskiego ruchu społeczno-politycznego z braćmi Vileišiais oraz Jonasem Basanavičiusem na czele: po zniesieniu w 1904 r. zakazu posługiwania się językiem litewskim została tu otworzona pierwsza w Wilnie litewska księgarnia Petrasa Vileišisa, w dniach 4-5 grudnia 1905 r. obradował tu Wielki Sejm Wileński, w dniu 6 listopada 1906 r. odbyła się premiera pierwszej litewskiej opery „Birutė”.

Na zaproszenie, jednorazowo zamieszczone w „Vilniaus žinios” (pol. „Wiadomości Wileńskie”), na Wielki Sejm przybyło ok. 2000 wybranych w gminach przedstawicieli Litwinów z obecnej Litwy, Ukrainy, Łotwy, Polski, Żebrani, w pełnym tego słowa znaczeniu, nie mieścili się w sali. Podczas posiedzenia Sejmu po raz pierwszy został wysunięty postulat politycznej autonomii Litwy: „Ponieważ potrzeby mieszkańców Litwy mogą zostać zaspokojone tylko w warunkach rzeczywistej autonomii naszego kraju oraz ze względu na to, aby także inne narody zamieszkujące Litwę mogły w pełni korzystać ze swobody, litewski zjazd postanowił żądać autonomii dla Litwy wraz z Sejmem w Wilnie wybranym w równych, powszechnych wyborach, w bezpośrednim tajnym głosowaniu, bez rozróżniania płci, narodowości, wyznania. Ta autonomiczna Litwa powinna się składać z obecnej etnograficznej Litwy jako jądra oraz kresów, które z przyczyn gospodarczych, kulturalnych, narodowościowych bądź innych „ciągną” ku temu jądro i które mieszkańcy będą chcieli należeć do niego”.

2. PIERWSZA LITEWSKA MSZA

Kościół Św. Mikołaja
Šv. Mikalojaus g. 4, www.mikalojus.lt

Otwarte: I-VI 15:30 - 18:30, VII 7:15 - 15:00

Przyszły sygnatariusz Donatas Malinauskas razem z Juozapasem Ambraziejusem i Povilasem Matulionisem w czasach zastrzeżonego zakazu prasy założyli tajne kulturalne Stowarzyszenie litewskiej inteligencji „Dwanaście Apostołów Wileńskich” (lit. „Dvylika Vilniaus apaštalų”) składające się z dwunastu aktywnych „litwomaków” o różnych poglądach i niekoniecznie mówiących po litewsku. Wśród nich, oprócz założycieli, było trzech braci Vileišisów, Andrius Domaševičius, Gabrielius Landsbergis-Zemkalnis. Do Stowarzyszenia należały także dwie wybitne kobiety: Felicija Bortkevičienė, posłanka na Wielki Sejm, posłanka na Sejm Założycielski, założycielka i członek organizacji kobiecych oraz Filomena Malinauskaitė, aktywna pomocniczka kolporterów książek, członek litewskich organizacji oświatowo-kulturowych jednocząca Litwinów w parafii kościoła Św. Mikołaja.

Stowarzyszenie to powołało fundację na rzecz wspierania litewskiego piśmiennictwa, nauki oraz sztuki, jak też dzięki uporczywym listom do biskupa wileńskiego w 1901 r. osiągnęło, żeby w kościele Św. Mikołaja były odprawiane msze św. w języku litewskim. Dzięki finansowaniu Stowarzyszenia w 1904 r. zaczął się ukazywać pierwszy litewski dziennik „Vilniaus žinios”.

W kościele Św. Mikołaja pamięć o „Dwunastu Wileńskich Apostołach” została uwieczniona w postaci Medalu Pamięci przy popiersiu Witolda Wielkiego ustawionym z okazji 500-lecia jego śmierci, które służy kościoła za-chowali w ciągu całego okresu sowieckiego.

3. KONFERENCJA LITEWSKA ORAZ PIERWSZE LITEWSKIE GIMNAZJUM

Rosyjski teatr dramatyczny na Litwie
Jono Basanavičiaus g. 13, 14
www.rusudrama.lt

+370 526 20552
Kasa: II-VI 10:45 - 14:45, 16:30 - 18:30,
VII 11:00 - 16:00

Działacze społeczni, od czasów Wielkiego Sejmu Wileńskiego jednoczący Litwinów, w 1915 r. założyli Litewskie Stowarzyszenie na Rzecz Wspierania Ofiar Wojny. Po zakończeniu I Wojny Światowej Komitet Stowarzyszenia, w skład którego wchodziło także czterech przyszłych sygnatariuszy – Antanas Smetona, Jurgis Šaulys, Steponas Kairys, Petras Klimas – zaczął planować działania na rzecz odrodzenia państwa litewskiego oraz ogłoszenia niepodległości. Udało im się uzyskać zezwolenie władz niemieckich na zwołanie w Wilnie Konferencji Litewskiej, która się odbyła w dniu 21 września 1917 r. w Teatrze na Pohulance wybudowanym za środki wspólnoty polskiej m. Wilna. Konferencja obradowała za zamkniętymi drzwiami, bez udziału przedstawicieli władz okupacyjnych. Podczas konferencji jednoznacznie została wybrana Litewska Rada Narodowa, która jednoznacznie została zobowiązana do odrodzenia niezależnego państwa litewskiego ze stolicą w Wilnie.

Już w 1915 r. Stowarzyszenie na Rzecz Wspierania Ofiar Wojny zaczęło zabiegać o utworzenie litewskiego gimnazjum. Oficjalnie skład zespołu pedagogów zatwierdziło oraz przeznaczyło finansowanie Litewskie Stowarzyszenie Kulturalne na czele z Jonasem Basanavičiusem. Dyrektorem ds. lekcyjnych został mianowany nauczyciel języka litewskiego Mykolas Biržiška. Na pierwsze lekcje w dniu 18 października 1915 r. przyszło 25 uczniów, zaś w grudniu tego samego roku liczba uczniów stanowiła 75. Nauka była odpłatna. Dla niebogatych stosowano ulgi, zaś dla nieposiadających dachu nad głową była udzielana bursa. Imię Witolda Wielkiego dla gimnazjum zostało nadane w sierpniu 1921 r. Dzięki staraniom litewskich stowarzyszeń gimnazjum to funkcjonowało przez cały okres polskiej okupacji.

4. HISTORIA HERBU LITWY

Litewskie Muzeum Teatru, Muzyki i Kina
Vilnius g. 41, www.ltmkm.lt

**Otwarte: II, IV, V 11:00 - 18:00,
III 11:00 - 19:00, VI 11:00 - 16:00**

W Muzeum jest przechowywana kolekcja prac z dziedziny scenografii światowej sławy grafika, malarza oraz scenografa Mściława Dobużyńskiego. Ww. kolekcja została wciągnięta do litewskiego narodowego rejestru programu UNESCO pt. „Pamięć Świata”. Artysta urodzony w 1875 r. w Nowogrodzie, w Rosji w historii Litwy zajmuje szczególne miejsce. M. Dobużyński uczył się w Szkole Sztuk Pięknych w Sankt Petersburgu, w Gimnazjum Wileńskim, studiował na Uniwersytecie Petersburskim, tworzył w tym samym czasie, co i Mikołajusz Konstantinas Čiurlionis, był współautorem wystaw jego prac. Dobrze znane są jego „Widoki Wilna” z lat 1906-1907.

Po ogłoszeniu niepodległości Litwy artysta brał udział w tworzeniu litewskich orderów, znaczków pocztowych. W 1925 r. M. Dobużyńskiemu zostało nadane litewskie obywatelstwo, natomiast w 1929 r. uczestniczył on w konkursie nautworzenie herbu Litwy – Pogoni. Wersja jego herbu, obok prac Tadasa Daugirdasa, Antanasa Žmuidzinavičiausa, Juozasa Zikarasa, Adomasa Galdikasa, została uznana za najbardziej uzasadnioną pod względem historycznym, jednak oficjalnie nie została zatwierdzona. Pamięć o M. Dobużyńskim została uwieczniona w rzeźbie w formie sztalugi Kęstutisa Musteikisa i Algirdasa Umbrasasa przy Katedrze Wileńskiej.

5. DRUKARNIA DZIENNIKA „LIETUVOS AIDAS”

Totorių g. 20

W celu zapoznania wszystkich mieszkańców kraju z treścią Aktu Niepodległości Litwy z inicjatywy Sygnatariusza Petrasa Klimasa w przeddzień podpisania Aktu został on wydrukowany w dzienniku „Lietuvos aidas” w drukarni Martynasa Kukty. Dotychczas zostało zachowanych ok. 200 egzemplarzy ww. dziennika, zaś w owym czasie został on rozpowszechniony na całej Litwie. W dniu ogłoszenia Niepodległości okupacyjne władze niemieckie zdemastowały drukarnię, zaś M. Kukta przez kilka dni był przetrzymywany w areszcie.

M. Kukta z Sankt Petersburga powrócił do Wilna jeszcze w 1904 r. Z inicjatywy Petrasa Vileišisa oraz przy wsparciu brata otworzył drukarnię, która od 1911 r. funkcjonowała przy ul. Tatarskiej. Dzisiaj przypomina o niej tablica pamiątkowa na budynku.

6. ŹRÓDŁA ŚWIĘTA FLAGI PAŃSTWOWEJ

Wieża Zamku Gedymina
Arsenalo g. 5, www.lnm.lt

+370 526 17453
Tymczasowo zamknięte

W grudniu 1918 r. na Litwę wkroczyło rewolucyjne wojsko bolszewików. Na początku stycznia 1919 r. zajęło ono Wilno, szybko zbliżało się do Kowna, dokąd przeniosta się Rada Państwa Litewskiego i rząd.

W dniu 1 stycznia 1919 r. litewscy ochotnicy na baszcie Gedymina wywiesili trójkolorową flagę. Operacją dowodził komendant Wilna Kazimieras Škirpa, wspierany przez ochotników z całej Litwy. Podniesieniu flagi towarzyszyły salwy oraz „Pieśń Narodowa”. Niestety, po raz pierwszy wywieszona trójkolorowa flaga Litwy powiewała niedługo. Bolszewicy, którzy zajęli Wilno w dniu 6 stycznia, z trójkolorowej flagi zdarli kolory żółty i zielony i zostawili tylko czerwony.

Po raz drugi trójkolorowa flaga Litwy zaczęła powiewać na baszcie Gedymina w dniu 26 sierpnia 1920 r. po powrocie do Wilna wojska litewskiego. Jednak w październiku tegoż roku Wilno zajęli zwolennicy Żeligowskiego i trójkolorowa flaga Litwy ponownie została zerwana.

Po raz trzeci na baszcie Gedymina flaga została wywieszona w dniu 29 października 1939 r. po odzyskaniu przez Litwę Wilna. Została opuszczona wraz z rozpoczęciem się okupacji sowieckiej i aneksji Litwy.

W dniu 5 kwietnia 1944 r. ochotnicy Litewskiego Związku Taktycznego wywiesili flagę na baszcie Zamku Gedymina po raz czwarty. „Wyzwoleńcy” opuścili ją na długi.

Odkąd na baszcie Gedymina flaga litewska została wywieszona po raz piąty w dniu 7 października 1988 r., powiewa tam do dzisiaj.

7. PODPISANIE AKTU NIEPODLEGŁOŚCI

Dom Sygnatariuszy
Pilies g. 26, www.lnm.lt

+370 523 14437
Otwarte: II - VI 10:00 - 17:00

Na początku XX w. budynek ten należał do kupca Kazimierza Sztralla. Na parterze znajdowała się cukiernia, wyżej były urządzone mieszkania pod wynajem. Mieszkanie nr 2 wynajmował Komitet Centralny Stowarzyszenia na Rzecz Wspierania Ofiar Wojny. W pokoju z prawej od balkonu znajdowała się kancelaria Komitetu, zaś z lewej – gabinet przewodniczącego Komitetu Antanasa Smetony.

W dniu 16 lutego 1918 r. przy stole obitym skórą znajdującym się w gabinecie zebrała się Litewska Rada składająca się z 20 osób wybranych podczas Konferencji Wileńskiej we wrześniu 1917 r. Wszystkim zostały rozdane pióra, przygotowano kałamarze, Jonas Basanavičius głośno przeczytał Akt Niepodległości i podpisał go jako pierwszy, pozostali członkowie Litewskiej Rady Narodowej byli zapraszani do podpisu w porządku alfabetycznym. Jonas Vileišis chciał zostawić sobie pióro, jako historyczną relikwii, jednak oświadczone mu, iż jest ono własnością Komitetu, dlatego nie może zostać oddane. Po podpisaniu Aktu Sygnatariusze z pewnością zeszli na dół na lunch do znajdującej się tam herbaciarni. Następnie do późnego wieczora omawiali dalsze działania – państwo należało dopiero stworzyć.

Do dnia 16 lutego posiedzenia Rady odbywały się w siedzibie Litewskiego Stowarzyszenia Nauki przy ul. Ostrobramskiej (lit. Aušros Vartų), w gabinecie jego lidera J. Basanavičiusa. Doktor oszczędzał bardzo drogie w owym czasie drwa, siedział odkryty futerkiem i prawie w ogóle nie palił w piecu. Nie mogąc znieść mrozu, członkowie Rady postanowili zbierać się w pomieszczeniu Komitetu, w domu K. Sztralla, gdzie się odbyło najważniejsze posiedzenie w dniu 16 lutego 1918 r.

8. LITEWSKA KSIĘGARNIA

Dom – muzeum Marii i Jurgisa Šlapelisów
Pilies g. 40, www.slapeliumuziejus.lt

+370 526 10771

Otwarte: III-VI 11:00 - 17:00, VII 11:00 - 16:00

Wir odradzania litewskości wciągnął Jugisa Šlapelisa jeszcze jako ucznia gimnazjum Mintaujos w obecnej Jėtgawie, na Łotwie. Jego opiekunem był tam nauczyciel Jonas Jablonskis. W jego domu J. Šlapelis zapoznał się z Juozasem Tumasem-Vaižgantasem, Gabrieliusem Landsbergisem-Žemkalnisem, Pranasem Mašiotasem oraz Liudviką Didžiulienė, która w Mintauji otworzyła uczniowską bursę i opiekowała się litewskimi dziećmi. Jurgis Šlapelis z Antanasem Smetoną wyróżnili się jako najbardziej zażarci buntownicy, następnie zaś zostali poproszeni o opuszczenie gimnazjum bez prawa powrotu. Po otrzymaniu stypendium na naukę w Moskwie J. Šlapelis studiował medycynę tylko dlatego, żeby jako młody specjalista został skierowany do pracy na Litwę. Po powrocie do Wilna pisał artykuły do prasy litewskiej i otworzył kursy szkolenia się z języka litewskiego, gdzie się zapoznał ze swoją przyszłą żoną Marią Piaseckaitė, odtwórczynią głównej roli w pierwszej litewskiej operze „Birutė”.

W 1906 r. utworzyli oni księgarnię przy ul. Dominikańskiej, która bez przerwy działała 40 lat i przeżyła wszystkie pięć okupacji Litwy. Księgarnia ta była wyspą litewskości w okupowanym przez Polskę Wilnie. Wszystkie te lata jej dobrym duchem niezmiennie była Maria Šlapelienė. Pomimo stałych przesładowań, oskarżeń o nielegalne rozpowszechnianie literatury, Šlapelisiowie mieli poczucie zobowiązania pozostania i opiekowania się litewskością w kotle narodów w Wilnie. Nie zaprzestali wierzyć w zwrot Wilna, tylko nie przypuszczali, że zbiegnie się to z kolejną okupacją całej Litwy.

9. ŹRÓDŁA LITEWSKIEJ SZTUKI I MUZYKI

Dom M.K. Čiurlionisa
Savičiaus g. 11, www.mkcnamai.lt

+370 526 22451
Otwarte: I-V 10:00 - 16:00

Mikalojus Konstantinas Čiurlionis jest uważany za najśłynniejszego litewskiego artystę i kompozytora. Muzyki zaczął się uczyć pod kierownictwem ojca, następnie – w szkole orkiestrowej dworu w Płungianach Michała Ogińskiego. Przy wsparciu M. Ogińskiego studiował w Warszawskim Instytucie Muzycznym oraz w Królewskim Konserwatorium w Lipsku. Tam też zainteresował się sztuką, której z pasją uczył się w szkole warszawskiej. Po przybyciu do Wilna zapoznał się z inteligentami litewskimi, wśród nich m.in. z Sofiją Kymantaitė, która stała się inspiratorką jego udziału w działalności litewskich stowarzyszeń. Krótka, aczkolwiek delikatna i wzbogacająca historia ich miłości rozkwitała właśnie w Wilnie.

Tu M.K. Čiurlionis zorganizował pierwsze wystawy dzieł sztuki, kierował chórem stowarzyszenia „Vilniaus kankliai”, utworzył odrębną chóralsną męską grupę, która wykonywała harmonizowane przez niego litewskie pieśni, koncertował jako pianista i dyrygent, pisał na tematy sztuki i muzyki. Na Walnym Zgromadzeniu Litewskiego Stowarzyszenia Naukowego został członkiem Komisji ds. zbierania pieśni i melodii. M.K. Čiurlionis często jeździł do Sankt Petersburga w celu nawiązania kontaktów z rosyjskimi artystami o podobnym kierunku twórczym oraz poszukiwania możliwości eksponowania swoich prac. Tam też zapoznał się z rosyjskim plastykiem M. Dobużyńskim już zakochanym w pięknie Wilna. Stały stres i bieda wycieńczyły zdrowie artysty. Od psychologicznego i emocjonalnego przemęczenia leczył się w sanatorium w Pustelniku, gdzie się mocno zaziębił i zmarł na zapalenie płuc.

MAPA

Go Vilnius 2017. Lina Dusevičienė

WWW.VILNIUS-TOURISM.LT